

14.10.2012 – KATECHEZA 59: W JAKI SPOSÓB SPRAWOWANO EUCHARYSTIĘ W PIERWSZYCH LATACH ISTNIENIA KOŚCIOŁA?

Na początku dziejów Kościoła pierwsze gminy chrześcijańskie nie posiadały świątyni rozumianej w dzisiejszym znaczeniu. Liturgia sprawowana była w domach wiernych. Obrzędy eucharystyczne mogły odbywać się wszędzie tam, gdzie przebywali kapłani Kościoła. Prywatne domy, w których celebrowali Eucharystię pierwsi chrześcijanie nazywane były domus ecclesiae czyli domami – kościołami i nie różniły się niczym od każdego innego domu pogańskiego. Nie było wtedy jeszcze poświęconego i stałego ołtarza. Do sprawowania Eucharystii służył zwykły stół, używany także do innych czynności domowych. Dla pierwotnego Kościoła sam kult nie uświęcał miejsca jego sprawowania. Z tego powodu w chrześcijaństwie pierwotnym brak całkowicie architektury sakralnej, dla której świętość czy uświęcenie były warunkiem zasadniczym. Budowla kościelna miała charakter świecki. Pierwsze gminy chrześcijańskie nie posiadały więc formalnej świątyni podobnej do dzisiejszych kościołów, a ich nieskomplikowana liturgia odbywała się według apostoelskiej tradycji, jak to opisują Dzieje Apostolskie: „a łamiąc chleb po domach, przyjmowali posiłek z radością i prostotą serca” (Dz 2,46b). Również przez cały II wiek nieliczne i małe wspólnoty Kościoła celebrowały liturgię jak poprzednio, jedynie w niedzielę – jako znak i wspomnienie Zmartwychwstania Jezusa Chrystusa. Dopiero w III wieku proces przeistaczania domu kultu w dom Boży zakończył się w następnym stuleciu. Ziemski budynek, gdzie zbierał się Kościół, stał się równocześnie Domem Bożym, świątynią, sanktuarium. Wszyscy chrześcijanie uczestniczący w kulcie od IV wieku nie wchodzili już do przypadkowego domu któregoś z chrześcijan, ale do budynku, który specjalnie służył do celebrowania Eucharystii. Także stół, na którym sprawowano Eucharystię, od IV wieku formalnie stał się ołtarzem specjalnie przeznaczonym do tego celu. Uświęcenie objęło wreszcie także sam sprzęt służący do liturgii, zwany odtąd paramentami liturgicznymi.

Na Eucharystię w pierwszych wiekach nie chodzili wszyscy. Mogli w niej uczestniczyć tylko ochrzczeni. Ci, którzy odrodzili się do nowego życia przez święte zanurzenie i otrzymali dar Ducha Świętego. Aby móc uczestniczyć w Eucharystii, trzeba więc zostać obmytym wodą chrztu, a także uznać własne grzechy, żałować za nie i prosić o przebaczenie: „*Niechaj nikt, kto ma jakiś spór ze swoim bratem, dopóki się nie pogodzi, nie bierze udziału w tym zgromadzeniu, aby nie została skalana wasza ofiara*” (Didaché, 14). Z przekazów znamy również modlitwę pierwszych chrześcijan nad kielichem: „Dziękujemy Ci, Ojczy nasz, za świętą winorośl Dawida, sługi Twego”. Latorośl nawiązuje do Jezusa i wina z

uczty eucharystycznej. Nad chlebem zaś mówili: „Dziękujemy Ci, Ojcie nasz, za życie i za poznanie, które objawiłeś nam przez Jezusa”. Po tym następowała modlitwa za Kościół, w której pojawia się symbol dojrzewających w słońcu plonów: „Jak ten chleb łamany, rozrzucony po górach, został w jedno zebrany, tak niech Kościół Twój aż po najdalsze krańce ziemi zbierze się w jednym królestwie Twoim” (*Didaché*, 9). Jak pisał św. Justyn Eucharystia to rytuał, który dopełnia wtajemniczenie chrześcijańskie. Zaczynając od chrztu, dochodzi się do uczty. „Po obmyciu tego, kto wierzy i pragnie, wprowadzamy go do zgromadzenia braci”, czyli chrześcijan. Innym razem natomiast ukazuje, że Eucharystia jest spotkaniem braci „w dniu zwanym Dniem Słońca”, czyli w niedzielę. Dla chrześcijan bowiem Słońce symbolizuje już Jezusa, światło narodów, Słońce, które zmartwychwstając zwyciężyło na wieki ciemności śmierci.

Podstawą liturgii jest nakaz Jezusa Chrystusa podczas Ostatniej Wieczery: *To czyńcie na moją pamiątkę*. Liturgia Eucharystyczna została zbudowana wokół sakramentu eucharystii i jego podstawowych rytów: ofiarowania chleba i wina oraz wspólnotowej uczty – agape. Uczestniczyć w niej mogli tylko ochrzczeni: składał się na nią wspólny posiłek (Agape) będący powtórzeniem posiłku Ostatniej Wieczery oraz doświadczanie darów Ducha Świętego – wygłaszanie prorocत्व, mówienie językami, uzdrawianie chorych modlitwą i inne. Ta część liturgii uległa przekształceniom, podkreślającym symboliczny charakter uczty eucharystycznej.

Dzieje Apostolskie przekazują ideę wczesnochrześcijańskiego porządku liturgicznego, na który składają się: "zachowanie nauki", "łamanie chleba" (konsekracja i komunika) oraz modlitwy. Już w pierwszych stu kilkudziesięciu latach po śmierci Chrystusa wyodrębniły się i przybrały niezmiennie formy zasadnicze elementy liturgiczne, które są zachowane do dziś we wszystkich liturgiach chrześcijańskich. Po ogłoszeniu Edyktu Mediolańskiego 313 roku, który gwarantował wolność religijną zaczęto wznosić świątynie, w których sprawowano liturgię.